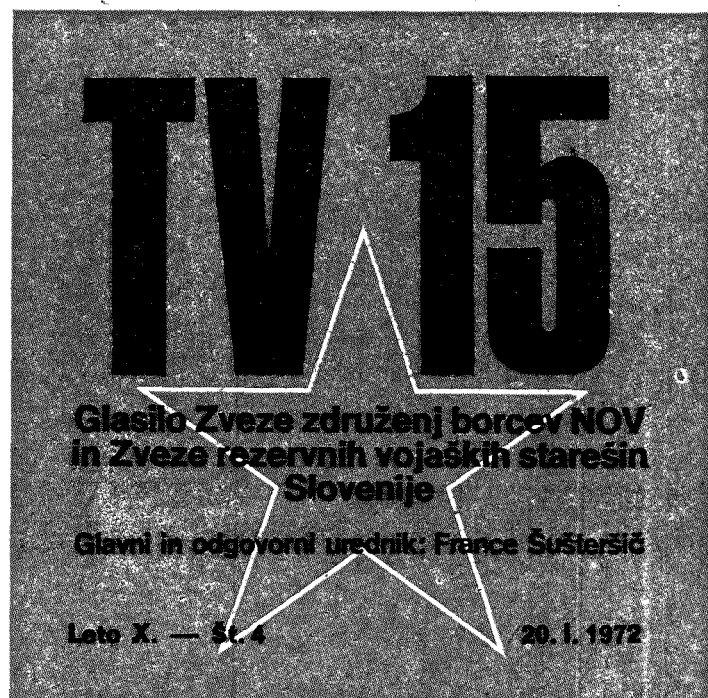

Partizanska kolona v snegu (Makedonija 1944)

SEJA PREDSEDSTVA ZVEZNEGA ODBORA ZZB NOVJ

V OSPREDJU DEJAVNOST ORGANIZACIJE PO 21. SEJI PREDSEDSTVA ZKJ

Na seji predsedstva ZZB NOV Jugoslavije, ki je bila 18. januarja, so pod glavno točko dnevnega reda obravnavali aktivnost Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije pri izvajanju sklepov 21. seje predsedstva ZKJ.

Ob tej problematiki so člani predsedstva vnaprej prejeli obširno gradivo. Iz njega je razvidno, da se je naj-intenzivnejša dejavnost pri izvajanju sklepov 21. seje predsedstva ZKJ razvila v organizacijah ZZB NOV Hrvatske, pa tudi po organizacijah drugih republik so tem vprašanjem posvetili veliko pozornosti.

Organizacije ZZB NOV so ostro reagirale na podelitev nagrad AVNOJ in oktobrskih nagrad mesta Beograda nacionalistom iz Hrvatske in Srbije (Kaleb, Pečković in drugi).

Mnogi borci NOV in posamezne organizacije so lani zahtevali od zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, da nastopi v javnosti in pove borem in ljudstvu, s čim se ne strinja. Naša vzdržnost v tem pogledu je bila posledica mnenja, da, dokler naše najvišje politično središče (ZKJ) ne razpravlja o vseh perečih zadevah, bi morda s takim nastopom otežkočili ureditev teh zadev. Vendar so zvezni odbor, njegovo predsedstvo in komisije pozorno spremljali dogodke ter o tem obveščali ZKJ in tovariša Tita (informacija 4. 11. 1970 in 8. 11. 1971).

Iz nadaljnje vsebine poročila posnemamo, da se v Zvezi združenj borcev po vseh republikah, pokrajinah in občinah razvija zelo intenzivna in široka aktivnost v skladu s sklepi 21. seje predsedstva ZKJ.

Odločna akcija hrvatskih komunistov je naletela na vsestranske simpatije udeležencev NOV v vsej Jugoslaviji. Na sejah odborov in drugih sestankih borčevskih organizacij so potem, ko so se seznanili s sklepi 21. seje predsedstva ZKJ in z izvajanjem tovariša Tita, takoj sprejeli načrte in delovne programe, ki vsebujejo najaktualnejše naloge teh organizacij.

V vseh republiških in pokrajinskih odborih ZZB NOV so sklicali razne sestanke, na katerih so obravnavali politično stanje v luči sklepov 21. seje predsedstva ZKJ in govorov predsednika Tita. Na vseh doslej prirejenih med-občinskih in občinskih ter drugih sestankih ZZB NOV so soglasno odobrvali izvajanja predsednika Tita ob začetku in na koncu 21. seje ZKJ.

Na borčevskih sestankih zahtevajo energično obračunavanje z vsemi skupinami in posamezniki, ki so sodelovali pri povzročanju politične krize na Hrvaškem (Zagreb), da se energično razčisti z vsemi, ki so ovirali socialistični razvoj (Makarska). Borci so navajali številne negativne pojave v pretekli dobi, proti katerim niso mogli ukrepati, ker so jih pri tem ovirali posamezni vodilni ljudje iz ljudske oblasti, ZK, sodstva, tožilstva (Split). Borci so večkrat opozarjali na negativne pojave in kvarno delovanje posameznikov ter skupin, toda namesto da bi jih bili pristojni forumi podprli, so jih proglašali za unitariste (Zadar) itd.

V poročilu so nadalje navedeni vsi ukrepi v ZZB posameznih republik in pokrajin, ki osvetljujejo aktivnost Zveze združenj borcev in njenega članstva pri izvajanju sklepov 21. seje predsedstva ZKJ.

Rečeno je tudi, da so odločne akcije Zveze komunistov in drugih naprednih sil v naši družbi, predvsem na Hrvaškem ohromile razdiralni poizkus protirevolucionarnih sil. Titov odločni politični poseg v to perečo zadevo je omogočil, da je prej neovirano naraščanje nacionalističnih, šovinističnih in separatističnih sil na Hrvaškem ustavljeno. Čeprav protirevolucija ne bi mogla zmagati — je rečeno v poročilu — bi njeno objektivno delovanje povečalo možnost zunanje intervencije in največjo vojno nevarnost ne samo za našo državo, marveč tudi za Evropo. Zaradi tega je toliko pomembnejši obračun s protirevolucionarnimi silami.

V gradivu je naveden tudi podatek, da je s politiko naglega upokojevanja

borcev konec preteklega leta ostalo v delovnem razmerju manj kot 25 odstotkov udeležencev NOV, a nosilcev »Spomenice 1941« le nekaj sto.

V tej zvezi ne gre prezreti podatkov ankete, izvedene v sto občinskih organizacijah ZZB NOV na območju Jugoslavije. V to anketo je bilo zajetih 27,5 odstotka vseh udeležencev NOB. V letu 1971 so bili borci zastopani v konferencah ZK z 20,3 odstotka, odbornikov občinskih skupščin je bilo 26,1 odstotka, v sindikalnih svetih jih je bilo 17 odstotkov. V republiških ustanovah

je odstotek znatno boljši. Tako je v republiških konferencah ZK zastopanih 31,4 odstotka — v CK republik 34,4 odstotka, v konferencah SZDL 46,5 odstotka, v sindikalnih svetih, 11,1 odstotka, a med poslanci v skupščinah je 41,1 odstotka udeležencev NOB.

PRED 25-LETNICO ZVEZE BORCEV

Na seji so obravnavali tudi predlog, kako proslaviti 25-letni jubilej Zveze borcev, ki je bila ustanovljena 30. septembra 1947. O sklepih, ki se nanašajo na priprave za to proslavo, bomo še poročali.

Razpravljali so tudi o izvajanju sklepov ZIS glede izboljšanja kvalitete ortopedskih pripomočkov. Seznanili so se tudi s poročilom o obisku delegacij ZZB NOV pri tujih borčevskih organizacijah.

O podrobnostih s te seje bomo poročali v prihodnji številki.

V. M.

BORCI ŠE VEDNO „NA POLOŽAJU“

Občinski odbor ZZB NOV Ljubljana-Siška je imel 17. januarja razširjeno sejo, ki so se je udeležili poleg drugih tudi predsedniki in tajniki združenj. Glede na to, da so pred Zvezo redne skupščine, lahko smatramo razširjeno sejo občinskega odbora kot pripravo nanje.

Sedanji razgibani časi, ki terjajo od vseh nas trezne presoje, temeljita pojasnila, odprtost in javnost dela, pa zahtevajo od tistih, ki so dolžni pojasnjevati, da so sami seznanjeni z dogajanjem v naši družbi. Zato so povabili na sejo tovariša Franca Šetince, člana sekretariata CK Zveze komunistov Slovenije. Ta je zbranim pripovedoval razplet dogodkov na Hrvaškem, ob tem pa pojasnjeval, kakšne so naše naloge doma v Sloveniji, na kaj moramo biti pozorni, kaj moramo popraviti in kaj odpraviti. Lahko rečemo, da so udeleženci poslušali izvajanja tovariša Šetince z veliko pozornostjo, prav tako pa tudi odgovore na vprašanja. Ob koncu je tovariš Šetinc dejal, da je z vprašanji in vdušjem na seji zelo zadovoljen in da mu bo to, kar je slišal, zelo koristilo v pripravah na 25. sejo predsedstva CK ZKS. Obenem pa je dal lepo priznanje nekdanjim borcem,

ki so po njegovih besedah še vedno »na položaju« in kljub različnim razočaranjem in krivicam, ki so jih pretrpeli, v veliki večini še vedno zvesti ciljem, za katere so se bojevali. Marsikje so tudi borci še vedno nosilci družbenopolitičnega življenja, zlasti po vaseh in odročnejših krajih. ZZB je tudi dobro organizirana in vplivna ter sposobna spraviti na razne sestanke velik odstotek svojega članstva.

Res lahko trdimo, da je bila seja občinskega odbora zelo uspešna. Na njej je prevladovalo vzdušje, kakršnega smo bili vajeni na partizanskih »kritičnih urah« ali na partijskih sestankih. S tem so se udeleženci opredelili za neusmiljeno kritičnost, toda v okvirih socialističnega družbenega reda in marksističnega svetovnega nazora. Pa tudi za nadaljnje razvijanje demokracije, demokratičnega centralizma in proti vračanju na preživele administrativne načine. Nastopili so tudi proti označevanju ljudi z različnimi nalepkami, če to ni dokazano. Potrebno je tudi določiti točne meje, kaj je kaj. Zahteva po doslednem izvajanju zakonov, na primer, še ni birokratizem ali stalinizem.

Nadaljevanje na 3. strani

besede in dejanja

ŽALOSTEN SVETOVNI REKORD

Nevropsihiater dr. Barislav Kapamatija, predsednik komisije za borbo proti alkoholizmu v Vojvodini, ima zanimivo statistiko:

Poraba alkoholnih pijač pri nas narašča tridesetkrat hitreje od porasta prebivalstva. V enem letu popijemo 270 milijonov alkoholnih pijač; v Jugoslaviji je pol milijona alkoholikov. Jugoslavija je procentualno največji proizvajalec alkohola na svetu; letno proizvedemo 140 milijonov litrov žganja, 590 milijonov litrov vina. Od tega izvozimo 2 odstotka, drugo popijemo doma. Prvi smo tudi pri

uvozu: okoli dva milijona litrov žganih pijač in 4 milijone litrov vinskih destilatov za izdelovanja vinjaka. Vsak deseti Jugoslovian je pijanec. V letu 1970 smo izgubili 20 milijonov delovnih ur zaradi pijanosti zaposlenih.

Smo torej svetovni prvaki v pijančevanju!

Ilustrovana politika, 4. I. 1972

ŽALOST IN VESELJE

V Nišu so zaprli knjigarno založniškega podjetja »Nolite« na splošno žalost ljubiteljev knjig.

Zato pa so na splošno veselje ljubiteljev vinske kapljice in kačje sline odprli nov snack bar in mesino kavarno.

Vse sredi akcije »mesec boja proti alkoholizmu« ...

Tovarš, 10. I. 1972

PREVELIKA HITROST IN VPLIV ALKOHOLA

V zadnjih petih letih je na naših cestah zgubilo življenje 12.312 Jugoslovancev. Po številu mrtvih ob prometnih nesrečah, ki jih je od 1963—1970 bilo 144.543, zasledimo eno od vodilnih mest v Evropi. Glavni vzroki prometnih nesreč so velika hitrost in vožnja pod vplivom alkohola.

NIN, 9. I. 1972

40 ODS. MANJ KOT 1.000

Zadnji podatki o gibanju osebnih dohodkov v Jugoslaviji kažejo, da ima še vedno približno 40 odst. zaposlenih Jugoslovancev manj kot 1000 din mesečnega osebnega dohodka in da približno dve tretjini zaposlenih dobiva mesečni osebni dohodek pod 1300 din. Po mnenju strokovnjakov je to ob sedanjih življenjskih

stroških, še posebej v industrijskih centrih, meja za normalno eksistenco delavske družine.

Gospodarski vestnik, 14. I. 1972

SLOVENIJA ZAOSTAJA

Od skupnega števila zaposlenih v Jugoslaviji je 14,85 odst. delavcev z visoko oz. višjo strokovno izobrazbo. V BiH znaša delež s to kvalifikacijo 14,95 odst., v Črni gori — 16,27 odst., na Hrvaškem — 14,96 odst., v Makedoniji — 14,13 odst., v Srbiji — 15,47 odst., in v Sloveniji 12,32 odstotkov.

Slovenija je na zadnjem mestu tudi po deležu delavcev z visoko strokovno izobrazbo. Sočasno je poleg BiH in Makedonije tudi edina republika, ki zaostaja za zveznim poprečjem.

Gospodarski vestnik, 11. I. 1972

TUDI LETOS POHOD NA STOL

Alpinistični odsek Planinskega društva na Jesenicah vabi ob tej priložnosti že sedmič planince, plezalce, alpiniste, ljubitelje visokogorskega smučanja, lovce, tabornike, člane Društva prijateljev mladine in zlasti še člane ZB NOV, pripadnike teritorialne obrambe na sedmi spominski zimski pohod na Stol (2236 m). Letošnji pohod bo 20. februarja (nedelja).

Prvi zimski spominski pohod na najvišji vrh Karavank je bil 25. februarja 1962, ob dvajsetletnici velike bitke (ki je bila 20. februarja 1942 na Stolu). Udeležilo se ga je 42 prvoborcev jeseniške, Cankarjeve čete in drugih planincev, alpinistov in lovcev. Pohod so priredili na pobudo preživelih borcev, udeležencev bitke na Stolu (Slovenka, Zivana, Jelovčana, Vasje) in drugih ter se zaobljubili, da bodo na pogorišču prve Prešernove koče na Malem Stolu (2193 m) zgradili kar najlepši planinski dom.

Pred tridesetimi leti, v hudi zimi 20. februarja ponoči, je 20 prvoborcev jeseniške, Cankarjeve čete moralo sprejeti neenak boj z 2000 do zob oboroženimi Nemci in njihovimi hlapci. Boj je bil v globokem snegu in na visokogorski strmini še toliko težavnejši. Prebijali so se skozi zasede in obkolitev. Zvečer tistega dne je na pragu Prešernove koče padel tudi Jože Koder, prvoborec iz Baške grape. Požar Prešerno-

ve koče je bil borcem kres, ki jim je kazal pot za umik v Zingarsko dolino.

Prvoborci so izpolnili obljubo; njihovo pobudo je javnost z navdušenjem sprejela, tako da je bil nov Prešernov planinski dom slovesno odprt 21. avgusta 1966. Zanj so prispevali šolarji, borci, izletniki, taborniki, lovci, športniki, delavci...

Spominskega pohoda na Stol se leto za letom udeležujejo razen preživelih borcev, ki jih je čedalje manj, številni drugi partizani, člani borčevskih organizacij, planinci, taborniki, lovci... Prihajajo celo iz Maribora, Kopra, Novega mesta itd. — ne le iz bližnjih krajev. Doslej je bilo vreme udeležencem pohoda navadno naklonjeno. Planinska društva so vsestransko pomagala prirediteljem, tako da so bili pohodi vselej izredno doživetje za udeležence. Zato pa je tudi število udeležencev naraščalo.

Planinske postojanke pod Stolum in na Stolu so vselej ob prireditvi dobro oskrbovane. Udeleženci pa morajo biti seveda sposobni in dobro pripravljeni za nelahek zimski pohod, na kar jih prireditelji s podurkom opozarjajo. Morajo biti dobro oblačeni, primerno obuti, imeti morajo med drugim tudi zaščitne naočnike ter biti nasploh ustrezajoče opremljeni. Natančno se morajo ravnati po navodilih prirediteljev, gorskih vodnikov in reševalcev.

U. Z.

BUČKA

NAJDELAJNEJŠE ZDRUŽENJE V SEVNIŠKI OBČINI

Potrebno se mi je zdelo, da sem obiskal tajnika ZB NOV v Bučki Jožeta Gorenca na njegovem domu na Jermanovem vrhu pri Bučki; zastavil sem mu nekaj vprašanj o sedanjem in nadaljnjem delu tega najdejavnejšega združenja borcev v sevniki občini.

Združenje borcev v Bučki šteje 21 članov. Med njimi je deset članov ZVVI, pet osebnih vojnih invalidov in članice kot vdove oz. matere padlih borcev med NOV. Otroci padlih borcev so že preskrbljeni. Čeprav je to združenje najmanjše v sevniki občini, je že leta 1970 razvilo svoj prapor skupaj s studenskim ZB NOV. Krajevni praznik praznujejo 1. novembra v spomin na prvi partizanski napad na nemške policijske in obmejne enote; tedaj so naši borci hoteli preprečiti okupatorju satanski načrt, da bi izselil vse prebivalstvo s spodnjega. Zasavja in Obsotelja. Na krajevni praznik prirejajo vsako leto žalno slovesnost pri spomeniku padlemu prvoborcu Jožku Sašku-Devlju iz Ljubljane. Sašek je padel med prvim partizanskim napadom na Nemce v Bučki. Na to slovesnost vsako

leto povabijo Saškove starše iz Ljubljane. Prav tako vsako leto 1. novembra počastijo spomin padlih borcev domačinov pred spominsko ploščo, ki so jo kmalu po osvoboditvi vzdali v pročelje združnega doma.

V malokaterem združenju imajo tako dobro urejeno vprašanje priznanja posebne dobe udeležencem NOB kot v Bučki. Komisija, ki je to urejala, je bila zelo natančna a tudi pravična.

Na petih sejah minulo leto so obravnavali notranje organizacijske zadeve. Najbolj so bili zadovoljni z izletom v Cerkno, Skofjo Loko in Postojno; ogledali so si bolnišnico Franjo in Postojnsko jamo. Udeležencev je bilo 40, starejši ljudje in mladina. — Čeprav prejemajo od občinskega odbora ZB NOV Sevnica le skromno denarno podporo, jim to s članarino vred skoraj popolnoma zadostuje, ker je večina članov preskrbljena, dasi imajo majhne priznavaletine. Tako n. pr. Janez Kotar, ki ima priznana dobo od 15. 1. 1942 do osvoboditve, prejema le po 150 din na mesec.

KAREL ZORKO

PTUJ

NAD 17.000 OBČANOV NA PREDAVANJH

Zadnje čase so po vaseh v ptujski občini številna predavanja o obrambni vzgoji in varstvu prebivalstva. Računajo, da se bo predavanj udeležilo nad 17000 občanov, namreč predvsem iz vrst nerazporejenega prebivalstva, pripadnikov enot civilne zaštite in teritorialne obrambe.

Predavanja prireja oddelek za narodno obrambo pri občinski skupščini v sodelovanju z delavsko univerzo. (Delavska univer-

za ima okrog 50 predavateljev za različna področja izobraževanja.)

Pri tem se ni mogoče ogniti težavam po vaseh, saj nimajo kdo ve kaj primernih prostorov za predavanja — dobrih dvoran je malo. Zato predavanja sklicujejo v gasilskih domovih, po šolah in prosvetnih dvoranah. Udeležba je obvezna in brez vstopnine.

FR. H.

PRIZNAVALNINE KMETOM BORCEM

Konec lanskega leta je skupščina občine Ptuj sprejela odlok o dopolnitvah odloka o družbeni denarni pomoči kmetom borcem NOV v občini Ptuj. Odlok je takoj stopil v veljavo, uporablja pa se od 1. julija 1971 dalje.

Po tem odloku prejema v ptujski občini deset kmetov družbeno denarno pomoč, in sicer v višini 400 dinarjev mesečno. Do te socialne pomoči so upravičeni tisti kmetje

borci, ki so stopili v NOV pred 9. 9. 1943 oziroma 13. oktobrom 1943 leta.

S tem so torej nekoliko zmanjšali socialne razlike predvsem tistim kmetom, ki živijo v Halozah in delu Slovenskih gor. Sredstva za to je prispeval IS SRS iz namenskih dopolnilnih sredstev, ki jih je dodelil posameznim občinam za priznavaletine kmetom borcem.

FRANJO HOVNIK

SLOVENSKA BISTRICA

TRI DNI SO PRAZNOVALI

Občani Slovenske Bistrice in del južnega Pohorja so kar tri dni praznovali in obujali spomin na 8. januar 1943, ko je sredi zasneženih pohorskih gozdov na Osankarici izkrcaval 1. pohorski bataljon.

Zanimivo pri tem je, da so si ta dan izbrali za svoj krajevni praznik tudi prebivalci Ruš na severni strani Pohorja. Iz obeh krajev so se namreč bojevali v 1. pohorskem bataljonu zavedni domoljubi ter v boju s sovražnikom izgubili svoja dragocena življenja.

Kot prejšnja leta tako je tudi letos že dan pred osrednjim praznikom odrinila v zgodnjih jutranjih urah posebna partizan-

ska patrolja iz Slovenske Bistrice na kraj poslednjega boja legendarnega pohorskega bataljona. V Slovenski Bistrici pa je gostovalo tudi SNG iz Celja z dramo Umor v katedrali. Na sam občinski praznik pa je bila razširjena slavnostna seja občinske skupščine in občinskega odbora ZB NOV Slovenska Bistrica, ki so se je udeležili tudi še živeči svojci padlih ter predstavniki družbenopolitičnega življenja v občini. Med gosti smo videli tudi člana predsedstva SFRJ Mitjo Ribičiča ter delegacijo iz prijeteljske občine Svetozarevo v Srbiji.

FRANJO HOVNIK

JESENICE-PLAVŽ

KOOPTIRALI BODO NOVE ODOBORNIKE

Na zadnji seji Krajevnega odbora ZB NOV Plavž na Jesenicah so za zastavonošo organizacije imenovali tov. Cirila Noča. Sklenili so, da bodo zanj naročili obleko vojaškega kroja. Za novega predsednika organizacije so imenovali Milana Vukoviča. Sklenili so, da bodo na prihodnji seji ugotovili rednost udeleževanja sej odborikov. Kdor se jih sploh ni udeleževal, ne bo mo-

gel biti več član odbora. Mesto teh bodo kooptirali nove, ki so pripravljeni aktivno delati. Razpravljali so tudi o nekaterih predlogih za podporo. Utemeljena so podprli, za en primer, ko je prosilec vdan alkoholu, pa so sklenili, da se njegove prošnje ne more priporočiti.

BRANKO BLENKUS

ILIRSKA BISTRICA

ZRVŠ POTREBUJE VEČ SREDSTEV

Združenje rezervnih vojaških starešin v Ilirski Bistrici je v zadnjih dveh letih doseglo več pomembnih uspehov. Združenje, ki šteje 192 obveznih in 124 neobveznih članov, je v preteklem letu organiziralo poleg večjega števila predavanj tudi streljanje in testiranje. Ugotovili so, da so sicer rezultati boljši kot v prejšnjih letih, vendar še vedno ne takšni, kot bi morali biti. Vzrokov za to je več, zlasti pa pomanjkanje denarja, saj prav zaradi tega niso mogli izpeljati celotnega programa. Zato bo ena izmed poglavitnih nalog novega odbora v letošnjem letu, da bo zagotovil večja sredstva, s pomočjo katerih bo možno pripraviti več praktičnih vaj za rezervne starešine, da bodo kos nalogam pred katere bi bili postavljeni v primeru vojne in ko bi se morali vključiti v naš trdno zasnovan obrambni sistem.

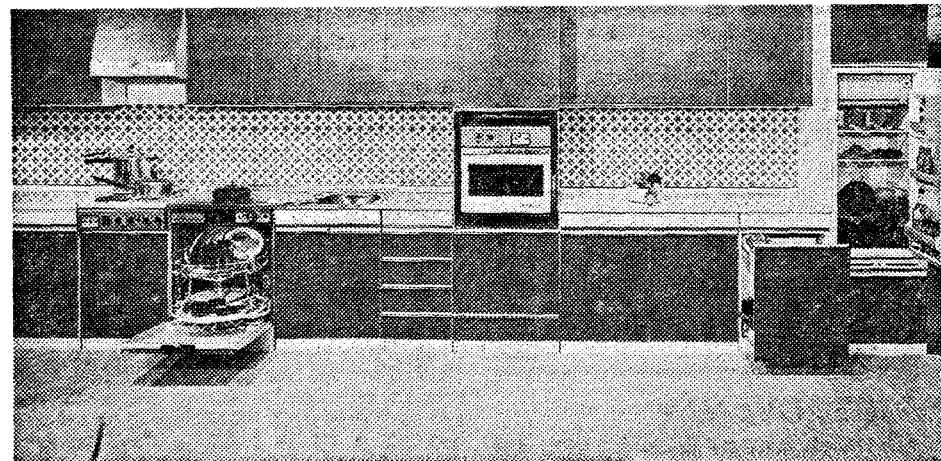
Franč Pavlovič, predsednik občinskega odbora ZRVŠ, se je predvsem zavzel za to,

da bi morali testiranje članov pripraviti vsako leto, kajti to je edina pot, da bodo stalno na tekočem z vsemi novimi vojaškimi zadevami in telesno ter praktično pripravljeni za morebitno vojno. Anton Simčič se je zavzel, da bi morali rezervne starešine končno dobiti v Ilirski Bistrici svoje klubske prostore, kjer bi lahko pripravljali predavanja, imeli strokovne pogovore in knjižnico. Vinko Ravnikar je opozoril, da je treba vojaške starešine v letošnjem letu še bolj podrobno seznaniti z našim obrambnim sistemom.

Vsi so si bili enotni v tem, da je krajevna organizacija v zadnjih dveh letih dosegla pomembne uspehe, kar pa ne sme biti vzrok za samozadovoljstvo, ki bi bilo ovira pri nadaljnjem delu.

Izvolili so tudi nov odbor, ki ga bo tako kot do sedaj vodil predsednik Ljubo Cvitanč.

P. NIKOLIĆ

vega 60
brest cerknica

imeli smo ljudi

Anton
Anžur-Bernard

Sredi decembra smo ga pospremili na ljubljanskih Zalah na zadnji poti. Doma je bil iz partizanskega Podsmolnika, kjer se je rodil leta 1913 v številni revni družini. Odločil se je za zidarski poklic. Z vnujo je sodeloval v naprednem delavskem gibanju. Bila je tudi njegova žena, da so leta 1936 v Ljubljani ustanovili zvezo stavbincev (gradbenih delavcev), ki se je kmalu razvila v množično in revolucionarno organizacijo. Anton je ves čas odločno branil delavske pravice kot delavski zaupnik. Sodeloval je pri vseh stavkah in demonstracijah pod vodstvom KPS. — V domačem kraju je vneto sodeloval v delavskem prosvetnem društvu Vzajemnost. Ob začetku okupacije je bil že prekaljen politični delavec. Zato je bil med prvimi organizatorji OF. Vodstvo centralne tehnike KPS je leta 1941 pritegnilo tudi Bernarda v gradbeno skupino, ki je gradila bunkerje za tiskarne, skladišča itd. Bernard se je odlikoval pri tej nalogi z izredno iznajdljivostjo. — Leta 1943 se je moral umakniti iz mesta. Stopil je v zahodnodolenjski odred, kmalu potem pa je nadaljeval svoje delo v delavnicah centralne tehnike na Dolenjskem. Pozneje je bil premeščen v glavni štab Slovenije. Leta 1944 so ga dodelili oddelku za zaščito naroda. Po vojni je bil do upokojitve v službi organov za notranje zadeve kot gradbeni delovodja. — Za zasluge med NOB in za delovne uspehe med povojno graditvijo je prejel številna odlikovanja. Slava njegovemu spominu!

Marjeta Lipovec

Poznali smo jo kot Pavovčovo mamo. Pokopali smo jo prve dni decembra na gorjanskem pokopališču pri Bledu. — Ro-

dila se je leta 1899 na Zg. Laznih nad Gorjani v številni kmečki družini. Omožila se je na osamljeno gorsko kmetijo k Pavovcu. Vse življenje ji je bilo usojeno trdo kmečko delo. Njen dom obkrožajo prostrani gozdovi, ki so bili zavetje partizanov. Borci so bili zelo pogosto gostje Pavovčeve mame; nešteto krat jim je spekla kruha ali pripravila kaj drugega. Mnogi partizani, ki so križarili po mežakeljskih in pokljuških gozdovih, se je nedvomno spominjajo. Njen sin Jože se je pridružil borcem leta 1944, ko mu je bilo šele sedemnajst let. Hčerki in njen mož so bili prav tako udeleženci osvobodilnega gibanja že od vsega začetka. Jože se je srečno vrnil in obdeluje zemljo, mama pa je zdaj odšla. Nkogor ni bilo ob grobu, da bi Marjeta izrekel besedo v slovo in priznanje za njeno sodelovanje med NOV...

Franc Lekše

Doma je bil z Lesnega Brda pri Vrhniku. — Rodil se je leta 1897 v skromni kmečki hiši. Med prvo svetovno vojno je trpel na ruskem in italijanskem bojišču. Po razslu stare Avstrije se je uvrstil med Malistrove borce za našo severno mejo. Tudi med drugo vojno njegov delež ni bil majhen v osvobodilnem gibanju. Na njegovem domu je bilo skladišče raznih potrebščin za partizane. Tam so tudi pogosto prenočevali ilegalci in aktivisti. Prav tako so v osvobodilnem gibanju vneto sodelovali njegovi otroci. — Po osvoboditvi je bil Franc odbornik ljudskega odbora Drenov grič. Domačini so ga spoštovali kot dobrega tovariša in svetovalca, ki je bil vselej pripravljen pomagati. Zelo smo ga cenili kot člana ZB NOV in SZDL. Ostal nam bo v spominu kot zgleden poštnjak in skromen, srčno dober človek.

**ZDRUŽENO ŽELEZNIŠKO
TRANSPORTNO PODJETJE
LJUBLJANA**

**PODJETJE ZA TURIZEM,
TRANSPORT IN GOSTINSTVO**

MOŠE PIJADE 39

Telefon: 313 044

Telex: Yu Fertur 31-370

Telegraf: Ferturist Ljubljana

Vozne karte

za železniški, ladijski in letalski promet

Rezervacije sedežev

postelj v spalnikih, ležalnikih ter ladijskih kabinah

Prevozi

s posebnimi vlaki in avtovlaki

Organizacija obiskov raznih prireditev

Rezervacija za letovanja

v hotelih, počitniških domovih in zasebnih sobah

Informacije

o voznem redu, voznih cenah, turističnih znamenitostih

Gostinske storitve

v kolodvorskih restavracijah

Naše poslovalnice:

Ljubljana,	Titova 32, tel. 311 851, 311 852
Celje,	Titov trg 1, tel. 3 448
Maribor,	Partizanska c. 50, tel. 21 217
Postojna,	Tržaška 4, tel. 21 244
Pula,	Mate Balote 4, tel. 3 629, 3 033

Elektromedicina LJUBLJANA, JUGOSLAVIJA

Komenskega 12,

podjetje za izdelavo in popravilo domačih in tujih elektromedicinskih aparatov in instrumentov

Zastopstvo inozemskih firm

Opravljanje zastopniških storitev

Trgovina s slušnimi aparati in elektromedicinskimi aparaturami

IZDELUJEMO

- Rentgen aparate s priborom, zaščito in kompletno opremo za rtg temnice
- Aparate za fizioterapijo
- Opremo za laboratorije
- Aparate za dezinfekcijo in sterilizacijo
- Ostale elektro in elektronske medicinske aparate po standardni izvedbi in po naročilu

SERVIS — REMONT — MONTAŽA

vseh vrst rentgenov, medicinskih aparatov in instrumentov
Kirurgomehanika
Popravila slušnih aparatov

NIKLANJE — KROMANJE — SREBRENJE

Zahtevajte prospekte in ponudbe

SODELUJEMO

BALTEAU — Liège
DE OUDE DELFT — Delft
KALTENBACH & VOIGT — Biberach
PHILIPS — Eindhoven

SCHWARZER — München
SEIFERT — Hamburg
SIEMENS — Erlangen
MEDI — Leipzig
DENTALTECHNIK — Potsdam
KOCH & STERZEL — Essen
INTERMED — Berlin
TUR — Dresden
CLAMANN & GRAHNERT — Dresden
JANETZKI — Leipzig
MESSGERÄTEWERK — Zwickau
LABORTECHNIK — Lennau
PRÜFGERÄTEWERK — Medingen
MLW-ANLAGENBAU — Dresden
VIENNATONE — Wien
CARL ZEISS — Jena

ZASTOPSTVO ZA SFRJ

elektronske aparature za zdravstvo
St-CLOUD — FRANCIJA

Telefoni: Hišna centrala 321-395 ● Tehnično vodstvo 310-762 ● Direktor 322-223
Telegrami: Elektromedicina Ljubljana ● Tekoči račun: SDK 501-1-79/1 ● Poštni predal 245

**UPRAVNI ODBOR »POČITNIŠKE
SKUPNOSTI«, ZZB NOV LJUBLJANA
— BANJOLE PRI PULI**

razpisuje

prosta delovna mesta za sezono od 15. maja do 20. septembra 1972, za počitniški dom v Banjolah pri Puli:

1. 1 šefa strežbe
2. 1 glavna kuharica ali kuhar
3. 1 šefa točilnice
4. 1 ekonoma nabavljaja
5. 2 blagajničarki za register blagajni
6. 1 receptorja-ko
7. 10 servirk — študentke
8. 8 kuhinjskih pomočnic — delavk
9. 2 šoferja
10. 1 perico za pranje perila na stroju
11. 1 snažilko za zunanja dela in sanitarije
12. 2 vratarja

POGOJI.

pod 1.: gostinski delavec z 10 let prakse;

pod 2.: visoko kvalificirana kuharica — kuhar;

pod 3.: natakar s 5 let prakse.

Mesečni prejemki po tarifnem pravilniku o delitvi OD.

Rok prijave do 31. marca 1972.

Ponudbe pošljite na naslov: Počitniška skupnost ZZB NOV Ljubljana, Komenskega ul. 7/III, soba 82.

sledite
V VSEH PRODAJALNAH TRGOVINE NA MALO
VELEBLAGOVNICI

**VELIKA
NAGRADNA IGRA**

PRI NAKUPU ZA VSAKIH POLNIH 100 DIN — NAGRADNI KUPON
NAGRADE
BARVNI TELEVIZOR
PRALNI STROJ
HLADILNIK
STEDILNIK
MOŠKE IN ŽENSKO OBLEKE
SNAJCE
ZREBANJE 1. FEBRUARJA 1972

ZATO sledite
TRGOVSKO PODJETJE NA VELIKO IN MALO
TEHNO-MERCATOR
CELJE

Zbrano delo Karla Destovnika - Kajuha

Pravkar je pri zavodu Borec izšlo Zbrano delo Karla Destovnika-Kajuha, ki je že dvajseta izdaja poetskega dela tega pesnika revolucije, če upoštevamo pri tem tudi ponatis prve knjige Zbrana dela, ki ga je izdal Zavod Borec leta 1966.

Urednik zbranega dela Emil Cesar je pričujoče Kajuho zbrano delo zasnoval tako, da bi podal celotno Kajuho slovestveno ustvarjanje, kolikor se ga je ohranilo, od prvih pesniških poskusov pa do zadnjih izpovedi pred prežgodnjo smrtjo. Po njegovem mnenju to celotnost zahteva in upravičuje pesnikova osebnost. Takšno sodbo pa nam lahko poda, razjasni in dopolni le njegov celotni literarni opus. Vsekakor ima urednik prav, ko ne dvomi v to, da Kajuha svojega umetniškega vrha ob smrti ni dosegel, vendar pa je v letih svojega umetniškega ustvarjanja dokazal svoj pesniški talent, ki ga je uvrstil v sam vrh ustvarjanja v narodnoosvobodilnem

boju. V tem smislu je tudi sleherni pomislek, da bi z objavo Kajuho celotne pesniške zapuščine zasenčili njegovo veličino, odveč. Nasprotno, le tako zasnovana izdaja nam lahko pokaže Kajuha in njegov pesniški razvoj, in šele takrat, ko vse to poznamo, lahko govorimo o njegovi pesniški rasti, o njegovi veličini, o dosledni življenjski poti, o njegovi brezkompromisnosti v revolucionarni dejavnosti.

Vsekakor so zgoraj povedana izhodišča dovolj tehtna, da so uredniku zbranega dela omogočila, da nam je predstavil Kajuha doslej morda najpopolnejše, hkrati pa tudi kritično in z vsem ustreznim znanstvenim aparatom, da pravkar izdano Kajuho zbrano delo mirno lahko uvrstimo med podobne znanstveno kritične izdaje naših klasikov.

Pesniški izbor se po izdaji prve knjige zbranega dela iz 1966. leta v redakciji istega urednika sicer ni bistveno spremenil, pač pa ga izdatneje dopolnjuje drugo gradivo, tako pesniški in drugi fragmenti, ki odkrivajo njegove doslej neznane poglede na slovensko knjižno in posredno kulturno poslanstvo sploh. Zbrano delo pa prinaša tudi nekaj novosti, tako dramo Mati, prvo dramsko delo, nastalo v obdobju narodnoosvobodilnega boja, prve pesnikove prevode in seveda korespondenco, ki je izredno tehtna in hkrati tudi nepogrešljiv vir za preučevalca naprednega mladinskega gibanja v letih pred drugo svetovno vojno.

Uvod v zbrano delo je obširna, skoraj sto petdeset strani obsegajoča monografija, ki jo je pod naslovom Karel Destovnik Kajuha — Življenje in delo napisal urednik in raziskovalec Kajuha Emil Cesar. Tej monografiji o Kajuhi, ki bi na drugem mestu vsekakor terjala širšo in strokovnejšo oceno, slede Pesmi in Pisma, v dostavku pa najdemo še nekaj Kajuhih pesmi, njegovo dramo, dva prevoda Gorkega ter nekaj proznih prispevkov. Zelo tehtne in zanimive so urednikove pripombe, ki po svojem obsegu kakih dvesto strani tako dobro dopolnjujejo ta zares kritični, znanstveno zasnovani in monografsko obdelani izbor Kajuhoovega življenja in dela.

DUSAN ŽELJEZNOV

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

Metež

(1944)

Metež. Mraz in sneg.
Metež biča gozdove,
biča breg;
med hišami požganimi
obup ihli.
Glad mrcvari ljudi.

Metež, mraz in sneg.
— Kaj? — Ah, nič.
— Naprej! V breg!
— Hudič!

Zarežal se zlovešče
tam čez je mitraljez.
— Ne bodo nas
dobili v klešče!
— Kam se zaplel
je korak?
— Nismo še za odstrel!

V daljavi skale —
stari kav obraz.
— Morda skupina hiš
čaka s kruhom nas?

Metež tuli, tuli
v njem šibi se križ...
— Ste čuli?
Stalingrad je pal...
Ko da je metež obstal,
vzradoste se borci oči...
Sredi meteža
križ molči.

ADAM TROVČ

POTUJOČA KNJIGARNA PARTIZANSKE KNJIGE

TOREK — 25. JANUARJA 1972:
Zužemberk dopoldne, Straža
pri Novem mestu, popoldne, Do-
lenjske Toplice

SREDA, 26. JANUARJA 1972: No-
vo mesto dopoldne, tovarna
IMV popoldne

ČETRTEK, 27. JANUARJA 1972:
Novo mesto — Bršljin dopold-
ne, tovarna »Novoteks« in šole
popoldne

PETEK, 28. JANUARJA 1972:
Novo mesto tovarna »Krka«
dopoldne, šole popoldne

SOBOTA, 29. JANUARJA 1972:
Sentjerne tovarna »Iskra« —
šola

IVAN JAN: DRAŽGOŠKA BITKA

Pri »Partizanski knjigi« (Ljubljana, Vodnikova 43) je izšla »Dražgoška bitka«, obnovljena in izpopolnjena knjiga »Dražgoše« iz leta 1961.

Nova izdaja zajema ustanovitve in delovanje Cankarjevega bataljona, priprave na zimsko vstajo 1941, opis bojev v Poljanski dolini konec leta 1941, premik bataljona v Dražgoše, priprave na spopad, podatke o kratkotrajnem življenju »dražgoške republike«, okupatorjev teror nad vaščani po umiku Cankarjevega bataljona na Jelovico, boj na Mošenjski planini; na koncu pa je avtor Ivan Jan spregovoril tudi o tem, kako se je Cankarjev bataljon razdelil na skupine in, kako je po raznih krajih Gorenjske z večjimi ali manjšimi težavami preživel hudo zimo 1941-1942.

Knjigo »Dražgoška bitka« bogatijo številne dokumentarne fotografije in perorisba Ive Šubiča. Opremo je delo Andreja Verbiča. V polplatno vezana knjiga stane 60 novih dinarjev.

Album padlih zdravnikov

Poročali smo že, da je Sekcija za partizansko zdravstvo SLD izdala album padlih zdravnikov in žrtev fašističnega nasilja. Objavljene fotografije in kratki življenjepis žrtev izpovedujejo grozote, ki so jih leti preživljali pred svojim pogubljenjem, njihovo delo pa priča o tem, koliko zavednih in sposobnih zdravstvenih delavcev nam je vzela zadnja vojna. Album padlih zdravnikov lahko naročite pri Sekciji za partizansko zdravstvo SLD, cena po naročilu vezanega albuma pa je 400 novih dinarjev. Album je primeren za knjižnice zdravstvenih ustanov, podružnice SLD in muzeje narodnoosvobodilnega boja.

Revolucija in umetnost (3)

Kot je bilo že zapisano v Kongresnih novicah in prirejenih objavah iz teh novic, je Sekcija za partizansko zdravstvo SLD izdala zbornik oziroma album reprodukcij umetniških del iz partizanskega zdravstva. Zbornik je založila »Partizanska knjiga« v Ljubljani. To je že tretja knjiga zbirke z naslovom »Revolucija in umetnost«, ki objavlja umetniška dela iz NOB.

V zborniku je objavljenih po deset risb iz bolnišnic Kočevskega Roga naših znanih akademskih slikarjev Božidarja Jakca in Franceta Miheliča ter po več risb in črno-belih reprodukcij akvarelov ter oljnatih slik Doreta Klemenčiča-Maja, Draga Vidmarja, Nikolaja Pirnata, Ive Šubiča, Alenke Gerlovič, Gabrijele Sever, Vlada Lamuta, Franca Godca, Franceta Zupana in Mirka Lebeza.

Besedilo izbora slovenske partizanske grafike in risb z motivi partizanskega zdravstva v zborniku »Umetnost in revolucija« (3) seznanja bralca tudi z osnovnimi podatki o partizanskem zdravstvu in bolnišnicah, kratke notice iz kronik ter izvirnih zapisov pa s topli tovariškimi doživljaji in tudi grozotami, ki jih je v tem času preživljal njenec oziroma partizanski zdravstveni delavec. Predgovor je delo Aleksandra Bassina.

Zbornik je spominska knjiga, primerna za knjižnice, posebno zdravstvenih ustanov, zdravstvenih delavcev in muzejev NOB ter zaradi prevodov teksta v ruski in angleški jezik tudi za darila zamejskim zdravstvenim ustanovam in zvočniškim kolegom.

Cena zbornika, to je tretje knjige zbirke »Umetnost in revolucija« je 100 novih dinarjev, naročite pa jo lahko pri Sekciji za partizansko zdravstvo ali »Partizanski knjigi«, Vodnikova 43, Ljubljana. (Plačilo možno v obrokih!)

SPOMENIK KMEČKIM UPOROM

Komisija pri medobčinskem odboru za proslavo štiristoletnice kmečkih uporov v Posavju je konec lanskega leta predlagala dvojje najprimernejših mest za postavitev spomenika kmečkim uporom. Prvo možnost daje Krškemu polju pri Drnovem blizu Krškega, kjer je vstaja hrvaško-slovenskega ljudstva doživela tragičen poraz v odločilnem spopadu z dobro oboroženimi Uskoki. Po mnenju komisije pa bi ustrezal tudi prostor nad Savo pri Mokricah, od koder seže oko do vseh treh osrednjih območij uporniških pohodov: v dolino Sotle in Save do Krškega polja, na Zagorje, Krapino in Zumberak ter ravnino med Mokricami, Okričem in Jastrebarskim.

KANTATA »JAMA«

Pred kratkim so v Narodnem gledališču v Zagrebu izvedli kantato Stanka Horvata, z naslovom »Jama«. Komponirana je za štirinpetdeset-članski zbor in orkester. Skladatelju je za predlogo služilo besedilo pome Gorana Kovačiča »Jama«, enega najpretnostnejših dokumentov gornjake med narodnoosvobodilnim bojem.

PRVIČ MED NOVOSADČANI

Na fotografiji je portret maršala Tita, ki ga danes hranijo v novosadskem muzeju revolucije. Portret je bil javnosti predstavljen tri dni po osvoboditvi v obliki plakata, ki so ga delili prebivalcem Novega Sada. »Tako po osvoboditvi v Novem Sadu pravzaprav nihče ni vedel, kakšen Tito je. Obstajala je samo majhna partizanska značka s Titovim profilom. Na srečo je filmska kamera Zorža Skrigina naredila v Jajcu leta 1942 posnetek maršala Tita. Ta mi je rabil tudi za izdelavo grafike, tri dni po osvoboditvi Novega Sada!« se spominja avtor Boško Petrovič. Plakati so se v teh letih izgubili — razen enega, ki so ga po devetnajstih letih odkrili kustosi novosadskega muzeja, ga odkupili in spravili v stekleno omaro.

USPEHI »NERETVE«

»Neretva« Veljka Bulajića je prvi evropski film, ki ga je po osmih letih odkupilo podjetje za uvoz in izvoz filmov »China-film« iz Pekin-ga. V teh dneh je bil podpisan tudi dogovor. Tako bo »Bitka na Neretvi« začela potovanje po Kitajskem že spomladi. Svečana premiera »Bitke na Neretvi« je bila 20. decembra lani tudi v Fort Lamyju, glavnem mestu afriške države Čad. V končni listi za 1970. in 1971. leto je bila »Bitka na Neretvi« po številu obiskovalcev na Poljskem na prvem in v Romuniji na drugem mestu od vseh tujih filmov, prikazanih v teh deželah, medtem ko je na Japonskem ta film potolkel (v preteklih dveh letih!) obisk vseh tujih filmov. V poročilu švedskega lista »Dagens miheter«, ki govori o številu gledalcev v minulem tednu predvajanih filmov (42) so pred našo »Neretvo« samo en švedski in dva italijanska filma; revija »Svenska film« pa ocenjuje film Veljka Bulajića s štirimi zvezdicami (od petih mogočih).

DRAGO VIDMAR: KOLONA Z RANJENCI (1944, tuš)

iz revolucionarne preteklosti

Prekomorci na otoku Visu

20. januarja 1944 je Vrhovni štab NOVJ odobril obrambo otoka Visa in je Operativnemu štabu za obrambo otoka Visa poslal naslednjo brzojavko: »Odobravamo tri brigade za obrambo Visa. Utrdite otok. Postavite zapreke in mine. Od zaveznikov zahtevajte pomoč v artileriji, tankih in protiletalskih topovih. Vzpostavite zvezo z zavezniki, da bi vam lahko v kritičnih trenutkih obrambe pomagali z letalstvom in mornarico in v slučaju potrebe tudi evakuirali.«

Tovariš Tito, je odobril tri brigade, kolikor jih je Operativni štab za organizacijo odločne obrambe zahteval, toda ni dovolil, da bi Vis postal grobišče za vse njih, če bi sovražnik napadel z močnejšimi enotami in če zavezniška pomoč ne bi pravočasno prispela. Dovolil je tudi evakuacijo otoka.

Ker je otok Vis zelo pomemben mejnik na borbeni poti številnih borcev prekomorcev, priobčujemo članek, ki ga je pripravil Albert Klun, eden od udeležencev obrambe otoka.

Po kapitulaciji Italije 8. septembra je NOV osvobodila Dalmacijo in vse srednjedalmatinske otoke. V njene vrste je vstopilo na tisoče borcev. To pa ni šlo Nemcem nikakor v račun, zato so hitro ukrepali. Hoteli so namreč čimprej okupirati Dalmacijo in zasedati vse otoke.

Za to so imeli več tehtnih razlogov. Predvsem so hoteli zavarovati jadransko obalo pred morebitno zavezniško invazijo, hkrati pa tudi zavarovati morske poti vzdolž naše obale, da bi ohranili zveze za vzdrževanje svoje vojske v Grčiji in na Egejskih otokih.

Split se je branil celih petnajst dni. Zaradi ogromne sovražnikove premoči se je že do 22. decembra 1943 sovražniku posrečilo zasedati vso našo obalo. Istega dne so se Nemci izkrcali na Korčuli, ki so jo branili 13. dalmatinska in 1. prekomorska brigada ter Korčulanski odred. Stirje bataljoni 1. prekomorske brigade so se prepeljali iz Italije na Korčulo med 25. novembrom in 1. decembrom 1943, skupaj je bilo 1353 borcev, večina Primorcev in Istranov, med njimi tudi veliko predvojnih revolucionarjev, doma iz Goriškega in Tržaškega. Naj navedemo samo nekatere: Ferdo Ferjančič, Riko Malalan, Armid Ukmar, Peter Viola, Valerijo Jakomin, Vojko Bogatec, Rihard Čebren, Srečko Vilhar, Tone Šturm, Vencoslav Ušaj, Jožef Cotič, Albert Sulčić, Mirko Glavina, itd., iz Ljubljane pa: Vida Tomšič, dr. France Hočevar, Jože Šeme, Marička Kušlan, Stane Bobnar in drugi. Še pred pričetkom sovražnosti na otoku Korčuli je bil 19. decembra en bataljon 1. prekomorske brigade premeščen v okrepitev reorganizirane II. prekomorske brigade, ki je takrat bila razporejena z dvema bataljonom na otoku Braču, en bataljon pa je bil na Visu. Skupaj je bilo iz Italije prepelanih na srednjedalmatinske otoke v salopu 1. in 2. prekomorske brigade 2.058 borcev. Po prihodu v domovino so se omenjene brigade še okrepile s poveljniškim kadrom, sanitetnim osebjem itd. Že v Italiji je bilo ob reorganizaciji 1. brigade izločenih iz nje 503 borcev, ki so bili kot strokovnjaki razporejeni v topniške in še zlasti v mornariške enote, kar pomeni, da je bilo skupaj

od 25. novembra do 7. decembra 1943 prepeljano v Dalmacijo 2.561 borcev—prekomorcev.

V silovitem nemškem napadu na Korčulo so bile te komaj formirane enote močno prizadete, saj je bilo izločenih v teh bojih 1.082 borcev. Zaradi tega je operativni štab odločil, da se enote 26. dalmatinske divizije, 1. dalmatinska brigada in pa 1. in 2. prekomorske brigade s štabom 26. divizije ter posamezne posadke baterij in druge manjše enote evakuirajo na otok Vis, kate-rega je bilo treba čim hitreje utrditi s skromnimi sredstvi.

Po krajšem oddihu na otoku Visu so borci 1. in 2. prekomorske brigade na ukaz vrhovnega štaba in tovariša Tita 4. januarja 1944 v izredno težkih razmerah odpotovali proti Drvarju, kjer so bili pozneje razporejeni v najbolj elitno proletarsko enoto NOV Jugoslavije v 1. proletarsko divizijo. Prav tako je v sestavo 9. dalmatinske divizije v Bosno odšla 13. dalmatinska brigada. Namesto nje je prišla v sestavi 26. divizije 1. dalmatinska brigada.

Otok Vis meri 90 kv. km, od Splita pa je oddaljen le nekaj več kakor 50 kilometrov. Razen pristanišč v mestih Visu in Komiži, kjer lahko pristajajo večje ladje, ima še mnogo zalivov in obrežnih predelov, ustreznih za izkrcevanje. Ravnila in obsežno Pli-sko ter Dračevo polje v sredini otoka so bili kaj pripravi na padalce. Na vse to je bilo treba misliti pri urejevanju obrambe otoka. Za organizacijo obrambe so bile na razpolago tri pehotne brigade iz sestave 26. divizije, skupaj 4.500 do 5.000 borcev, tri havbične baterije, ena brdska baterija ter večje število protiletalskih topov in mitraljezov. V začetku februarja je branilo Vis že kakih 6.000 borcev 26. divizije in vojne mornarice. Spricho takega utrjevanja je kazalo, da bo otok Vis ključna postojanka NOV Jugoslavije na Jadranu.

Ko je 20. januarja 1944. vrhovni štab NOV Jugoslavije ukazal, da je treba Vis odločno ubraniti, so se začele živahne organizacijske, politične, materialne in vojaške priprave, da bi zaščitili otok pred morebitnim napadom. Razen urjenja borcev so bili

sprejeti tudi ukrepi za zavarovanje otoškega prostora. Otok je bil proglašen za vojno cono in na njem so mobilizirali vse razpoložljive sile za boj in delo. Storjeni so bili tudi drugi previdnostni in zavarovalni ukrepi, kakršni so potrebni na področju, kjer se pričakuje sovražnikov napad oziroma delovanje njegove agenture. Čeprav je operativni štab za obrambo otoka menil, da sile 26. divizije in mornarice ob pomoči krajevnega prebivalstva in morebitni podpori zaveznikov zadostajo za obrambo otoka, še vedno ni kazalo, da bi bili na tem delu Jadrana lahko docela brezskrbni; ni bilo namreč znano, s kakšnimi in kolikšnimi silami bi utegnil sovražnik napasti. Zaradi tega se je že ob prvem resnem znamenju o možnosti invazije na otok pokazalo za potrebno, da se tudi 3. prekomorska brigada, ki je pripravljena čakala v Italiji, prepelje na otok Vis, s čimer naj bi se še bolj okrepila njegova obramba. Do te odločitve je prišlo že takoj zatem, ko so bili 22. februarja uveljavljeni na otoku izredni ukrepi; prihod brigade je bil bolj ali manj vprašanje tehničnega in materialnega značaja. Tretja prekomorska brigada je dospela na Vis s prvim ešalomom (1. in 2. bataljon) v noči med 4. in 5. marcem. Drugi ešalon (3. in 4. bataljon) pa se je izkrcal

pore naših mornarjev, med katerimi je bilo tudi nad 1200 mornarjev—prekomorcev.

Z otoka Visa so enote mornarice NOV Jugoslavije vzdrževale zelo veliko partizanskih pomorskih zvez z okupirano dalmatinsko obalo, in sicer na področju Krka do Dubrovnika, hkrati pa so nenehno vzdrževale zveze Visa z zavezniškimi lukami v Italiji.

Pravilno so ocenili pomembnost otoka Visa tudi zavezniki, saj so zaradi tega po odobritvi vrhovnega štaba poslali na ta otok tudi svoje manjše mornariško-desantne enote.

Na Pliskem polju, kjer so prej rasle najzlahtnejše trte, je nastalo vojaško letališče, od koder so letalci-prekomorci poletali v akcije daleč na kopno. Poleg tega pa so zavezniki usposobili še pomožno letališče za bombnike 15. ameriške letalske armade. Tja so se spuščali tisti bombniki, ki so se vračali s poletov nad industrijska središča v Srednji Evropi in so bili poškodovani ali pa jim je zmanjkalo goriva. Na novo vojaško letališče sta prišli iz Afrike oziroma Italije naši prvi dve letalski eskadrilji. Vsaka je štela po 16 letal in po 250 do 260 borcev. Skupaj je bilo 32 letal in pa 515 borcev, ki so zvečine bili doma iz Primorske, razen ne-

Sodelovanje 3. prekomorske brigade v mimohodu ob dnevu vstaje hrvatskega ljudstva 27. julija 1944. Na sliki: borci 3. čete, II. bataljona prekomorske brigade.

sedem dni pozneje. Številčno stanje brigade ob prihodu na Vis je bilo 1880 ljudi. To je bila enota v polnem formacijskem sestavu, njene čete so imele po 105 in bataljoni bo 405 borcev. Značilen je bil narodnostni sestav brigade: 1.120 Slovencev (od teh le 25 iz bivše Jugoslavije), 450 Hrvatov (zvečine Istranov ter nekaj Dalmatincev), 150 Italijanov (doma iz Južne Italije), 125 Crnogorcev, 15 Srbov in 20 borcev drugih narodnosti. Na Visu se je brigada dopolnila z novimi borci, ki so prišli iz Italije, in dobila tudi prištabne enote (četa za zvezo, minometalska četa, intendantska četa, itd.), tako da je številno stanje naraslo na 2245 borcev, med njimi je bilo tudi veliko borcev, ki so bili doma s Tržaškega in Goriškega. Naj navedemo samo nekatere: Danilo Benčina, Josip Gruđen, Franc Pertot, Ivan Repič, Drago Bončina, Vojko Smuc, Rajko Mohorčič, Rudolf Guštin, Viktor Vrabec, Emil Zlobec, Ferdo Erjavec, itd., iz Ljubljane pa: Janez Vrhurc, inž. Rojan Držaj, dr. Ferdo Kozak, Uroš Kraigher, Nada in Savica Zagar itd.

V tistem času je otok Vis postal naša največja in najmočnejša pomorska baza. Prek Visa smo vzpostavili prve neposredne stike z oboroženimi silami zaveznikov. Vis nam je omogočil, da smo pošiljali težke ranjence v bolnišnice v Italijo (skupaj 11.842) in rešili kar 36.674 beguncev iz Dalmacije, ki so bežali pred okupatorjevim nasiljem. Na kopno pa smo pošiljali orožje, municijo, sanitetni material, hrano in obutev. Sredi avgusta 1944 so letala, ki so poletela z otoka Visa, že prepeljala k 1. proletarskemu korpusu v Črno goro kar dve na Visu izvežbani gorski bateriji s celotno opremo in mulami ter najpotrebnejšim številom v bojih izkušenih oficirjev in borcev, v septembru pa eno baterijo k 29. hercegovski diviziji, in sicer na letališče pri Gackem.

Glavno breme obrambe otoka Visa je bilo zaupano enotam 26. divizije. Enote vojne mornarice so sodelovale v obrambi otoka v okviru svojih tehničnih zmogljivosti. Čeprav so enote mornarice razmeroma slabo opremljene, saj so imele le nekaj nad sto plovnih objektov, večidel manjših motornih jadrnic z dotrajanimi in zastarelimi motorji, so izvršile zelo uspešno svoje naloge, to pa predvsem zaradi visoke morale in hrabrosti mornarjev. To trditve potrjuje dejstvo, da so v letu 1944 te enote iz Italije prepeljale na Vis nad 5.000 ton raznega vojaškega materiala, vse prekomorske brigade in druge prekomorske enote (nad 33.000 borcev) pa še begunce in ranjence, ki smo jih prej omenili. To je zahtevalo res nadčloveške na-

katerih pilotov, ki so v te enote prišli iz Livna in Bližnjega vzhoda. Poleg tega je bila nekaj časa na letališču tudi eskadrilja za zvezo, ki so jo poslali Rusi na zahtevo vrhovnega štaba NOV Jugoslavije.

Na začetku septembra pa je na otok prišla dobro oborožena in izvežbana 1. tankovska brigada s 2.003 borci, 120 tanki, avto-blindami in topovi. To brigado so prav tako formirali iz borcev-prekomorcev, ki so prišli iz Afrike in Italije. Večinoma so bili to fantje iz Primorske in Istre. Starešinski kader pa je izhajal pretežno iz že preizkušenih partizanskih enot. Prva tankovska brigada je dala tudi kadrovsko jedro 600 borcev za formiranje 2. tankovske brigade v SZ.

Prva tankovska brigada je bila začasno vključena v obrambo otoka Visa in je pomenila veliko udarno moč braniteljev.

Meseca julija 1944 je prišel iz Gineife poseben, do zob oborožen bataljon, ki je štel 600 mož. To so bili borci, ki so se uprli kralju Petru 10. julija 1943 in takrat ustano-

fotografija z vprašajem

Zimski motiv s partizani, ki so bili v še tako težavnih okoliščinah dobro razpoloženi. Kaže, da je nastala v zadnji zimi, ker so tovariši večinoma oblečeni v angleške plašče. Če se boste pogledali, jih boste zlahka prepoznali, po hiši in nastrešku v ozadju pa tudi ugotovili, kje je bila fotografija posneta. Prosimo, sporočite imena in priimke ter partizanska imena, funkcije, ki so jih opravljali in enoto, kateri so pripadali, poleg tega pa še kraj in čas, kjer je bila fotografija posneta ter kdo je fotografiral!

Iz spominov Toneta Dolinška Metoda

V zadnji številki smo napovedali nadaljevanje spominov Toneta Dolinška Metoda. Vendar svoje obljube zaradi nepredvidenih ovir ne moremo uresničiti. Upamo, da bomo nadaljevanje lahko objavili kdaj kasneje.

V prejšnji številki smo zapisali, da so Nemci čevljarja Ignaca Bizjaka ustrelili kot talca. Vendar to ni res. Bizjaka so tik pred ustrelitvijo pomilostili in poslali v taborišče. Pač pa je bilo njegovo ime na plakatu, prav tako je tudi v knjigi jetnikov Begunjah zapisano, da je bil ustreljen. Zato je prišlo do te netočnosti. Znanih je tudi nekaj drugih podobnih primerov.

vili na Bližnjem vzhodu svoj 1. partizanski odred, ki je štel 1144 mož. Preostali borci so bili razporejeni v 1. tankovsko brigado. Ta bataljon je bil vključen v 11. dalmatinsko brigado in je sodeloval pri obrambi otoka Visa ter na celotni borbeni poti od Visa do Celovca, tudi pri osvobajanju Trsta.

Od decembra 1943 so se na otoku Visu formirale artilerijske enote pod poveljstvom generala Karla Levčnika. Skupaj je bilo formiranih nad petdeset baterij raznih kalibrov z nad 6.000 borci, od tega je bilo kar polovica fantov iz Primorske in Istre. Artilerijska grupa se je preimenovala v artilerijsko brigado s šestimi divizionimi, nato divizionu za druge divizije 8. korpusa ter za pomoč, ki so jo poslali drugim enotam NOV Jugoslavije. Artilerijska obramba otoka je bila organizirana zelo skrbno, saj je bil otok razdeljen na artilerijske odseke s sodobno mrežo opazovalnic. Otok in morje v dosegu baterij sta bila razdeljena na kvadrate s površino enega kvadratnega kilometra. Za sredino vsakega kvadrata pa so bili natančno izračunani strelski elementi, tako da je bilo mogoče takoj udariti najmanj z dvema baterijama, na nekatere izpostavljene kvadrate pa kar z vsemi baterijami hkrati. Vse artilerijske enote na otoku so imele strelske vaje; eni taki vaji je prisostvoval tudi tovariš Tito v spremstvu sovjetskega generala Korņjeva in angleškega generala Mac Leana.

Poleg naštetih enot, ki so tako ali drugače sodelovale v obrambi otoka Visa, ne moremo mimo dejstva, da se je veliko borcev prekomorcev vrnilo v domovino v strokovnih enotah naše vojske ter v drugih dopolnilnih brigadah, kar priča o strokovni usposobljenosti naših ljudi. Takrat je bilo na Visu nad 16.000 borcev suhozemskih enot.

Najpomembnejši dogodek na Visu pa je bil prihod CK KP Jugoslavije, vrhovnega štaba, Nacionalnega komiteja (NKOJ) in tovariša Tita z najožjimi sodelavci — v začetku junija meseca leta 1944. Vis je postal pravi čebelnjak, imel je stalno zvezo z Barijem. Stalna je bila tudi radijska zveza s korpusi na kopnem. Na Vis so prihajali komandanti in politični delavci po navodila, od tu je maršal Tito vodil vse vojaške operacije. Dne 6. avgusta je Tito odletel v Caserto pri Neaplju, kjer se je sestal s komandantom zavezniške vojske v Italiji generalom Wilsonom ter s premierom Winstonom Churchillom, da bi uskladjili vodnje operacij in važnih državnih vprašanj. V svojem zgodovinskem govoru borcem 26. divizije je tovariš Tito opredelil smerice naše zunanje politike (na tem zborovanju je bilo nad 5.000 Primorcev in Istranov) kratko in jedrnatost besedami: »Tuje ga nočemo, svojega ne damo«. Ta zgodovinski izrek je vklesan v spomenik na Visu, ki ga je odkril sam maršal Tito leta 1964.

Nemci so se zavedali pomembnosti otoka Visa. Kakšen pomen so pripisovali temu razmeroma majhnemu otoku, najboljšo govori dejstvo, da so vprašanje obravnavali celo v Hitlerjevem glavnem štabu, kjer so razpravljali o možnosti desanta na ta otok. Zavzetje Visa je bilo v prvi vrsti naloženo nemški mornarici. Če bi Nemci zavzeli Vis, bi lahko uspešno ovirali pomorske zveze vzdolž jadranske obale. Za izvršitev pomorskega desanta na Vis je nemška vojna mornarica zahtevala sodelovanje letalstva in pehote. Toda nacistična generala Göring in Jodl sta trdila, da je vprašanje zasedbe otoka le stvar vojne mornarice. Tako Hitler ni dosegel soglasja svojih komandan-

tov in je pred sprejetjem dokončnega sklepa poslal skupino oficirjev svoje vrhovne komande na kraj sam, da bi proučili možnosti zavzetja otoka. Nekateri vojaški strokovnjaki so celo mnenja, da je bilo to vprašanje še enkrat postavljeno na dnevni red nemške vrhovne komande, in sicer potem, ko je na otok prispel tovariš Tito. Toda do nemškega desanta, kakor vemo, nikoli ni prišlo. Nemci so sicer prišli na Vis, toda le kot vojni ujetniki.

V operativnem pogledu delimo obrambo Visa na dve obdobji: obdobje defenzive naših enot in utrjevanje obramba otoka, ki traja od decembra 1943 do aprila 1944, ter obdobje prevzemanja spodbude in začetek splošnih ofenzivnih akcij na sosednje otoke in obalo, kar je trajalo od aprila do septembra 1944. Prvo obdobje je bilo razmeroma mirno, če izvajamo strateško utrjevanje otoka in urjenje vojske.

Ze od 19. do 25. aprila je bil izvršen taktični desant na Korčulo in Mljet. V tem desantu na oba otoka sta sodelovali dve in pol brigade iz 26. divizije ter 67 ladij vojne mornarice. V tem napadu je sovražnik pretrpel velike človeške in materialne izgube. Ta uspeh je bil izrednega moralnopolitičnega pomena za enote 26. divizije, zlasti pa so zmage naših borcev dvignile ugled pri zaveznikih, saj so prej nekako z nezaupanjem gledali na izhod te operacije. Komandant Sredozemlja general Wilson je izrekel celo priznanje našim enotam.

Od tedaj so sledili še številni desanti na otok Brač, Hvar, Šolto, Pelješac itd. Tako spada na primer med pomembne operacije tudi desant celotne 26. divizije na otok Brač, ki je trajal od 31. maja do 5. junija in je bil izvršen z namenom, da se pritegne določene nemške enote in s tem ublaži pritisk na Drvar.

Meseca septembra 1944 so se vzporedno s splošnim razvojem vojaških dogodkov v Evropi, posebno pa še v Jugoslaviji, enote NOV Jugoslavije na otoku Visu spremenile. Dozoreli so pogoji, da se operacije taktičnega značaja z omejenim ciljem spremenijo v operacijo širokega pomena za popolno osvoboditev srednjedalmatinskih otokov in nadaljnega sodelovanja v osvobajanju celotne Dalmacije. Do septembra 1944 se je 26. divizija izredno okrepila. Razpolagala je z velikimi izkušnjami pri izvajanju specifičnih pomorskih desantnih operacij. Moč divizije je narasla na dvanajst tisoč odlično izurjenih borcev, katere so vodili izurjeni in v bojih prekaljeni oficirji. Poleg tega je bila na Visu formirana artilerijska grupa. Tu so bile še tankovska brigada in letalske enote, ki so v operativnem pogledu sodelovale s 26. divizijo. Tudi mornariške enote so se izredno okrepile in si pridobile ogromne izkušnje za izvajanje pomorskih desantov.

Letalske enote so sodelovale bolj ob operacijah pri izkrcavanju ter pri napadih na sovražnika v zaledju.

V obdobju od 8. do 26. septembra 1944 so enote 26. divizije ob sodelovanju vojne mornarice in letalstva ter artilerije in tankistov osvobodile vse srednjedalmatinske otoke razen Drvenika. V oktobru je bil osvobojen polotok Pelješac, izvršen je bil desant južno od reke Neretve pri Naumu in Kleku. Sledili so še desanti za osvoboditev Splita. Naposled so enote 26. divizije sodelovale tudi kot glavna 8. korpusa pri osvobajanju cele Dalmacije in v bojih korpusa proti severu do Celovca in na zahodu do Soče.

Desantne operacije z otoka Visa so popolnoma vezale na opali in na otokih kar tri nemške divizije (118, 264 in 369. divizijo). V bojih od januarja do oktobra 1944, je sovražnik pretrpel 4.500 mrtvih in ujetih, zaplenjeno pa je bilo še veliko vojaškega materiala, med drugim kar 45 minometalcev, 44 topov, 25 težkih mitraljezov, 110 puškomitraljezov, itd., kar predstavlja oborožitev polovice nemške divizije. To pomeni, da so enote z otoka Visa veliko prispevale v tem obdobju NOB.

Z osvoboditvijo vseh dalmatinskih otokov so bili ustvarjeni pogoji za izkrcanje na kopno in za veliko ofenzivo prek Knina, Mostarja, Bihača, Gospića, Otočca, Senja, Reke — za osvoboditev Istre, Trsta, Tržica in Gori-

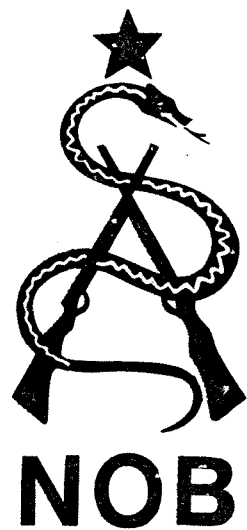
ce. Enote z otoka Visa, prekaljene v mnogih težkih bojih, so dospele na svoji slavni borbeni poti do Celovca.

O Visu lahko rečemo, da je bil med nemško okupacijo svetilnik svobode na Jadranu.

Za večino borcev prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot pa pomeni otok Vis prvi stik z domovino, saj jih je večino vodila borbena pot prek tega otoka. Tudi deleža in prispevka naših borcev v sklopu enot 1., 2. in 8. korpusa ter pozneje 1. in 4. jugoslovanske armade ni mogoče spregledati, saj je ta prispevek v boju jugoslovanskih narodov za svobodo sorazmerno velik.

ALBERT KLUN, polkovnik JLA

Slovenski zdravniki v boju za svobodo

dr. Zdenko Budič

Rodil se je 27. junija 1915 v Ljubljani. Promoviral je decembra 1941 v Zagrebu. Bil je eden od prvih petnajstih zdravnikov, ki so 28. maja 1942 odšli iz Ljubljane k partizanom na osvobodeno ozemlje na Dolenjskem. Junija istega leta se je prebijal z II. grupo odredov preko Polhograjskih Dolomitov in Gorenjske na Stajersko. Bil je bataljonski zdravnik. Padel je v bojih na Pasji ravni pri Hotavljah v Poljanski dolini dne 14. julija 1942.

Bil sem v posebni skupini

Če je v posameznih barakah kaj mrtvih — in vsako jutro jih je pet, šest, včasih celo deset — so leti prav tako navzoči. Stati morajo na repu kolone — vsakega podpirata po dva živa jetnika do konca pregleda. Jetniki morajo biti torej navzoči živi ali mrtvi. Včasih se zgodi, da ima oddelek, ki pobira mrličje in jih odvažja z vozom, preveč dela in ga zato več dni ni naokrog. Mrličji morajo biti navzoči pri vsakem apelu vse dotlej, ko pride omenjeni oddelek in jih odpelje. Šele tedaj jih črtajo iz seznama.

Po vsem tem, kar slišim, mi ni žal, da sem si skušal olajšati življenje.

Dobil sem mesto zdravnika in bil tako že od prvega dne ločen od množice in umazanih taboriščnih karanten.

Ker sem nosil civilno obleko, sem bil vsaj človeku podoben. Spal sem na postelji v zdravniški sobici v dvanajsti baraki — »bolnišnici«.

Ob sedmih zjutraj: vstani! Zdravniki, med katere sodim, in drugo zdravstveno osebje se postrojijo pred barako. Preštejejo nas. To traja dve ali tri minute. Preštejejo tudi bolnike v sobicah in tiste, ki so ponoči umrli. Poleg bolnikov ležijo tu tudi mrličji.

Med zajtrkom v naših prostorih se seznamim s svojimi kolegi. Glavni zdravnik v baraki-bolnišnici št. 12 je dr. Levy, univerzitetni profesor iz Strasbourga. Njegov pomočnik je dr. Gros, profesor zagrebške medicinske fakultete. Obadva sta odlična strokovnjaka, znana po svojih delih širom po Ev-

11

ropi. S pomanjkljivim instrumentarijem, brez zdravil, v okolju, kjer ni govora o aseptiki in antiseptiki, pozabljač na svojo lastno tragedijo, utrujenost in nevarnost, skušata lajšati trpljenje sojetnikom.

Zaradi lakote, umazanih in nečloveških robote v Auschwitzu še tako odporen človek postane čez tri tedne razvalina. Nepopisno je gorje tistih, ki že ob prihodu niso bili brez organskih bolezni.

Navedena profesorja pa nadvse požrtvovalno opravljata svoj poklic v okoliščinah, ko človek težko verjame, da je še človek, in še težje, da je zdravnik. Po njunem zgledu se ravna tudi drugo zdravstveno osebje, deset zdravnikov. Ti so še mladi, doma iz Francije in Grčije. Ze tri leta natepajo taboriščni kruh, katerega glavni sestavini sta moka iz divjega kostanja in žaganje. Njihove starše, žene in otroke so takoj ob prihodu v taborišče pobili oziroma sežgali. Tisti, ki so jih morda esesovci poslali v kolono na desni, niso mogli vzdržati trpljenja več kot tri ali štiri mesece in so jih ob »selekciji« odpeljali v krematorije.

Sam, obupan in apatični, skušajo ti zdravniki kar se da pomagati živim mrličem, ki jih imajo na skrbi. Jetniki v tej bolnišnici so namreč živi mrličji... To so zvečine pravi okostnjaki z razpokanimi ustnicami in zabuhlimi obrazi, ki jih za nameček muči še neozdravljiva driska. Po životu imajo vse polno vnetih in smrdečih gnojnih tvorov...

4

Nimam še natanko določene zaposlitve. Z nekim francoskim kolegom hodim po taborišču. Pozornost nama zbudi poslopje, ki je prislono k neki baraki in spominja na nekakšno lopo. V notranjosti opaziva kakšna dva metra dolgo mizo iz nepooblašnih žaganic, stol, zaboj s secirnimi instrumenti in v kotu plačevinasto vedro. Kolega mi pove, da je

12

ta prostor edina secirnica v taborišču, ki pa že dolgo ni več v rabi. Sicer pa, pravi, ne ve za specialista v taborišču, ki bi znal opravljati ta posel, zato se mu zdi, da je moja navzočnost v »bolnišnici« povezana z Mengelejevimi načrtom, da bi ta prostor spet uporabili.

Ob tej možnosti se neprijetno zdrznem, saj sem si predstavljal, da bom delal v kakšni moderni secirnici, ne pa v taboriščni ropotarnici. Svoje medicinske prakse nisem nikoli opravljal s tako pomanjkljivim orodjem in v tako primitivno opremljenem prostoru. Celotno ob uradnih izkopih trupel na podeželju — zaradi ubojev ali samomorov — sem imel na voljo boljše instrumente in boljše prostore.

Toda vdam se v usodo — kar bo, bo — saj bom v primeri z drugimi jetniki vseeno na boljšem. Še vedno pa ne razumem, zakaj so mi dali skoraj novo civilno obleko, če bom delal v umazani ropotarnici. Stvar se mi zdi protislovna, vendar o njej ne maram razmišljati.

V spremstvu francoskega kolega pokukam malo skozi zaporo iz bodeče žice in zagledam zagorele otroke, ki se igrajo in lovijo čisto nagi. Rjavopolne ženske v živobarvnih oblačilih in napol goli moški sedijo na tleh ali stoje v gruclah in gledajo, kako se otroci igrajo. To je zloglasno cigansko taborišče. Etnografska veda III. Reicha ima cigane za manjvredne ljudi. Na osnovi te teorije so jih pobrali po vsej Nemčiji in okupiranih deželah ter jih privlekli sem. Kot »kristjanom« pa so jim vseeno dovolili, da ostanejo v taborišču skupaj z družinami. Vseh skupaj je kakšnih štiri tisoč petsto. Delajo nič, pač pa opravljajo v sosednjih, židovskih barakah vlogo paznikov, pri čemer so neverjetno surovi.

V ciganskem taborišču me zanima zlasti posebna baraka za poskuse. Šef raziskovalnega laboratorija je dr. Epstein, profesor iz Prage, pediater svet vnega slovesa. V taborišču je že štiri leta. Njegov

Moj sin Jože Ivančič

Rodil se je 25. decembra 1925 na Bujah. Ze kot otrok je bil vedno živahen, pogumen in pravičen. Potem ko se je začel upor, je kmalu pomagal partizanom. Nosil jim je hrano, obleko in vse kar so potrebovali. Maja leta 1943 se je tudi sam namenil v gozdove. Zvečer si je napolnil nahrbtnik s stvarmi, ki bi mu prišle prav, in se je že hotel posloviti. Bil je izdan, v hišo so vdrli Italijani in ga — skupaj z Jožetom Kuretom in Poldetom Turkom — odpeljali v Divačo. Drugi dan sem v Košani zvedela, da so jih odpeljali v Italijo. Pozneje so zbežali in se priključili narodnoosvobodilnemu boju.

Moj sin Jože Ivančič je najprej pripadal Istrskemu odredu. Praviijo, da je bil zelo priljubljen med tovariši in znan po svojem pogumu. Bojeval se je tudi takrat, ko so Nemci napadli Staro Sušico:

Tvoja teta Stana je takrat spremila v Staro Sušico Mico Ambrožičevo in ob

movje. Izmučen, umazan od krvi in opraskan od robidovja, je prišel na Suhorje. Bil je tako slab, da nekaj časa ni mogel spraviti iz sebe niti besede. Pozneje je domačinom le nekako povedal o grozotah, ki so se dogodile na Stari Sušici in tudi o partizanu, ki ga je pustil ob cesti. Vaščani so poskrbeli zanj in za tovariša.

Padle partizane so pozneje iz Stare Sušice prenesli na Ostrožno brdo, kjer so jih pokopali.

To je bilo eno izmed mnogih pogumnih dejanj mojega sina Jožeta. Tudi doma me je večkrat obiskal. S seboj je vedno pripeljal še nekaj partizanov. Pri nas so ostali nekaj dni. Nahranila sem jih, oprala in jim pripravila popotnjo, potem pa so odšli naprej.

Dobro se spominjam tistega dne, ko so se odpravljali v 9. korpus. Nek kurir mi je prišel povedati, naj pripravim za Jožeta stvari za na pot. K obleki sem primaknila še nekaj klobas in krompirja. Paket sem odnesla na Kozjane, kjer naj bi tudi videla Jožeta. Na veliko žalost sem prišla prepozno. Partizani so bili že odšli. Z upanjem, da jih bom dohitela na Prelozah, sem jo mahnila tja kar po bližnjici. Pot v vas je bila zelo strma. Ko sem se vzpenjala po rebri, sem ga nenadoma zagledala. Se danes imam njegovo podobo živo pred očmi. Sedel je na vogalu hiše in si rahlo sklonjeno glavo podpiral z rokami. Ko me je zagledal, je od veselja poskočil in zaklical:

»Ah, mama, kaj si prišla!«

Do enajste ure zvečer sem ostala na Prelozah. Morala sem se prepričati, če bodo srečno prešli železnico. Jože je bil namreč v predhodnici in tokrat se mu ni nič zgodilo.

V 9. korpusu je ostal do 8. aprila 1945. V tem času je bil hudo ranjen v obe nogi. Praviijo, da je stopil na neko

Skupina policistov v praznih Dražgošah

Zgodilo se je v Dražgošah

Pripoveduje Tončka Popov:

Novica, da so partizani prišli v našo vas, se je kaj hitro razširila. Za nas otroke je bilo to pravo doživetje. Še nikoli nismo videli partizanov. Po tem, kar so nam o njih pripovedovali starši, smo si o teh pogumnih borcih spletli pravcato pripovedko, kakor o kralju Matjažu. Lahko si predstavljate, kako smo jih pričakovali.

Bil je mrzel dan, januarja 1942.

Partizani so prikorakali v našo vas s pesmijo. Nastanili so se po hišah, kjer so se ogreli in nahranili. Otroci smo se radovedno zgrnili okrog njih. Zasuli smo jih z vprašanji, oni pa so nam pripovedovali... Še istega dne proti večeru so nam pripravili veliko presenečenje. Priredili so partizanski miting. Prostor, kjer je bila prireditel, je bil nabito poln. Tudi otrok ni manjkalo. Ko sem poslušala partizanske pesmi ob zvokih harmonike in gledala skeče, mi je bilo žal, da ne morem z njimi. Predstavljal sem si, da je boj za domovino ena sama pesem... Misli sem, da so partizani povsod tako toplo sprejeti kot v naši vasi in da se lahko na vsaki kmetiji širom po domovini tako mirno odpočijejo. Miting je trajal dolgo v noč in še danes se ga živo spominjam, čeprav je od takrat minilo trideset let.

Drugo jutro nas je mama zelo zgodaj zbudila. Vsa preplašena nam je povedala, da je v dolini polno Nemcev. Vsi smo vedeli, da se obeta nekaj strašnega. Pesem je utihnila in jasno je bilo, da se partizanski borci pripravljajo na boj s sovražnikom.

Okrog desete ure dopoldne so našo lepo hribovsko vas pozdravile prve nemške granate. Prva je zadela orjaški oreh pred našo hišo. Opraskala mu je samo skorjo, oreh pa je še naprej stal, ponosno in mogočno.

Prvi dan napada na Dražgoše smo bili doma. Zavetje pred nemškimi grana-

tami smo si poiskali, kjer se je pač dalo. Drugi dan nas je mama odpeljala v sosedov hlev. »Obokan je in morda bo tam bolj varno!« nam je rekla. V hlevu smo bili ves dan. Z nami so oili onemogli starci in ranjeni partizani. Streljanje je trajalo ves dan. Proti večeru, ko je pojenjalo, smo se odpravili proti domu. Začudenim smo obstali, ko smo zagledali pogorišče sosedovega gospodarskega poslopja, kjer so partizani pomagali sosedu reševati živino.

Noč smo prebili v strahu, kaj nam bo prinesel naslednji dan. Mitraljezi, ki so se oglasili zgodaj zjutraj, niso utihnili do večera. Ko sem pred spanjem obiskala svojo prijateljico, sem v hiši zagledala partizana. Ležal je na mizi, kjer je bil zamesen kruh, in po testu je bila razlita kri umrlega borca... Kdo bi lahko pozabil vse te strašne prizore!

Moj oče je živel na Jelovici in se je le ob sobotah vračal domov. Naposled je sklenil, da bo z devetčlansko družino pobegnil na Jelovico. Beg se nam je posrečil, čeprav smo se plazili mimo gorečih hiš. Pomagali so nam partizani. Nedolgo zatem smo se znašli v varnem zavetju gozda. Na Jelovici smo se nastanili v očetovi gozdarski kolibi. Ker nismo imeli s seboj zaloge hrane, smo se morali po nekaj dneh lakote vrniti v dolino. A ne domov, na Jamnik smo se odpravili...

Beg iz domače vasi nam je verjetno rešil življenje. Kajti maščevanje Nemcev nad vaščani, ki so dajali zavetje partizanom, je bilo kruto. Starčke, može in fante so postrelili. Nekaj mož so zaprli v farovž, polili z bencinom in žive sežgali. Dcmove so požgali in pogorišča minirali. Naslednji dan je bila vas mrtva. V njej ni bilo znakov življenja, le vonj po dimu se je širil daleč naokrog...

Danes stoji na tem sončnem pobočju nova in še lepša vas Dražgoše.

MOJCA POPOV

tej priložnosti srečala tudi Jožeta. Nemci so se bili takrat skrivaj — ob četrti uri popoldne — priplazili v vas. Vaščani in partizani so se pripravljali na miting. Njihove načrte je prekrizal izdajalec. Ko so partizani zapazili Nemce, so se začeli umikati. Nekaj se jih je poskrilo v senik na koncu vasi. Sovražnik jih je obkobil in senik zažgal. Takrat je zgorelo šestnajst partizanov. Nekatere so polovili in jih odgnali s seboj. Streljanje, ki se je to popoldne razgledalo daleč naokoli, smo slišali tudi v naši vasi.

Med tistimi, ki se jim je uspelo rešiti, sta bila Jože in partizan Prelc iz Barke. Ko sta se po trebihu plazila iz vasi, je Jožetov tovariš med mrtvim ugedal svojega brata. Ni se hotel ločit od njega. Pokleknil je ob truplo in zadel ga je sovražnikova krogla.

Tako sta izgubila življenji brata Prelc. Jože se je plazil naprej. Med potjo je naletel na ranjenega partizana. Naprtal si ga je na rame in ga spravil do ceste. Ker ni imel več moči, da bi ga nesel naprej, ga je skril za bližnje gr

TV-15
za
mladino

mino... Pozneje so ga odpeljali v tolminko bolnišnico. To mi je po vojni povedal neki zdravnik, ki ga je poznal. Ne vem pa, če je to popolnoma točno. Po osvoboditvi sem prehodila vse hribe in vasi na Goriškem. Povsod tam, kjer so se borili. Vsi so se ga spominjali nihče pa mi o njem ni vedel povedati kaj bolj točnega. Poizvedovala sem tudi pri Rdečem križu, a vse zaman... Je bil sam s svojo bolečino, ko mu je ugaslo življenje?

CVETA BIŠČAK

kramljanje

Draga Milena!

Najlepše se vam zahvaljem za objavljeni prispevek. Že sama sem premišljevala, kako lepo bi bilo, če bi prispevku priložila tudi kakšno fotografijo. Žal Ivančeva mama ni imela nobene primerne in tako svoje zamisli nisem mogla uresničiti. Današnjemu prispevku prilagam kar dve sliki, ki mi jih je tovarišica Ivančeva rada posodila. Zelela bi, da ji fotografiji vrnete, saj sta ji drag spomin. Na eni je Jože Ivančič še kot zelo mlad fant, na drugi pa so borci 9. korpusa in med njimi tudi Jože, drugi od desne proti levi.

Marija Ivančičeva me je še nekaj lepo prosila:

Rada bi zvedela, ali kdo kaj ve o njenem sinu Jožetu Ivančiču. »Morda živi v Sloveniji kak borec, ki ga je dobro poznal in je bil morda celo navzoč ob njegovi zadnji

uri!« je rekla. Zato želi, da se ta tovariš oglasi.

Iskreno vas pozdravlja (tudi v imenu Marije Ivančič)!

CVETA BIŠČAK

Buje 7

66256 Kološa

Draga Cveta!

Mladinsko stran »TV 15« pridno prebirajo prav vsi naročniki našega lista in še marsikdo drug. Zato se bo kdo izmed njih prav gotovo oglašil in izpolnil željo Ivančeve mame. Tebi pa hvala za spominski prispevek o njenem sinu Jožetu — hvala v imenu vseh tistih dobrih slovenskih fantov, malokdaj ali pa sploh nikoli imenovanih borcev narodnoosvobodilnega boja.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana urednica!

Najprej vas pristočno pozdravljam. Staro leto je za nami in že smo v drugi polovici januarja 1972. Najlepše novoletno darilo mi je bilo objava spisa in vaša voščilnica.

Vendar je v prispevku napaka. »Mir, ki je takrat vladal v Poljčanah, so skalili Nemci!« ste zapisali. Danes živimo v Poljčanah, moja mamica pa se je rodila v Gabercih. Želim, da to napako popravite, za kar se vam najlepše zahvaljujem. Končati moram pisemce. Čaka me še domača naloga in učenje. Tovarišica, držite pesti, pojutrišnjem pišem šolsko nalogo. V sredo pogledjte na uro ob 9.45 in se spomite name, če pa dobite pisma dan kasneje, storite to v petek ob 12.30.

Lepe pozdrave vam pošilja in srečno v letu 1972!

MAJDA ŠLAMBERGAR

Poljčane 131

62319 Poljčane

Draga Majda!

Če bi bila že v prispevku zapisala rojstni kraj svoje mamice, bi prav gotovo ne prišlo do napake. Tako pa si včasih pomagam tudi na ta način, ki ni vedno najbolj zanesljiv.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Prevara

Nekega dne je prišel k nam stric. Ker mi vedno pove kaj lepega, sem ga zaprosil, da to stori tudi zdaj. »Kakšen spomin iz vojnih dni, za mladinsko stran borčevskega glasila!« sem dodal.

Bilo je nekega decembrskega večera leta 1943. Naša družina se je že odpravljala spat in z nami tudi partizan Mirko. Ko sem ugasnil luč, mi neka neprijetna slutnja ni dala spati. Vstal sem in rekel Mirku, naj raje zapusti hišo. Komaj se je oblekel, že se je pred vrati zaslišala tuja govorica. S partizanom sva se plašno spogledala. Namignil sem mu, naj gre z mano. Šel sem k zadnjim vratom in mu pokazal pot do bližnjega gozda. Potem sem šel odpirat vrata Nemcem. Tolmač me je vprašal: »Kje je bandit?« »Pri nas ni banditov?« sem mu odgovoril. Nato so vdrl v izbo, kjer so našli še toplo partizanovo ležišče. »Kdo spi tukaj?« me je vprašal prevajalec. »Jaz!« sem odgovoril, čeprav sem spal v drugi sobi. Zadovoljili so se z odgovorom in odšli. Tako sem Nemce potegnili, kar ni bilo ne prvikrat ne zadnjikrat.

DANILO MURSEC

DOSLEDNO KAZNOVATI!

Občinska konferenca v Banjaluki je po večeršnji seji objavila, da so sekretariatu naročili, naj dosledno izvede predlagane ukrepe o kaznovanju Slavka Rojca, direktorja EDP »Elektro-Banjaluka«, ing. Hasana Daučehajića, tehničnega direktorja Stanovanjskega podjetja, Tasima Mašinovića, b'všega direktorja Stanovanjskega podjetja, in Mesuda Mulaomerovića, direktorja ZGP »29. novembra«.

Predsedstvo in sekretariat sta že v juniju 1970 sprožila vprašanje moralno-politične odgovornosti navedenih kot članov ZK in ugotovili, da so zlorabili svoj službeni položaj in poslovno sodelovanje svojih organizacij. Z manipuliranjem z družbenimi sredstvi pod ugodnejšimi pogoji in na nedovoljen način so dobili vprego za graditev luksuznih privatnih stanovanjskih hiš.

Borba, 8. I. 1972

PREMALO POSLUHA

Po podatkih zveznega sveta za zdravstvo in socialno politiko dela danes v Jugoslaviji le 97 centrov za socialno delo, ki krijejo potrebe 99 jugoslovanskih občin. Brez kakršnekoli socialne službe je tako več kot 400 občin. V zadnjih petih letih je bilo ustanovljenih le 13 novih centrov za socialno delo. V socialnih službah dela zelo malo strokovnjakov, v stalnem delovnem razmerju pa je 1.107 uslužbencev, med njimi samo 28 zdravnikov, 12 pediatrov in 11 psihiatrov. Upravičeno si torej velja zastaviti vprašanje, kako se naj s takšnim »posluhom« za socialni razvoj družbe lotimo odpravljanja socialnih razlik med ljudmi.

Delavska enotnost, 8. I. 1972

IZGUBA PRI ZDRAVSTVENEM IN POKOJNINSKEM ZAVAROVANJU

V devetih mesecih lanskega leta so znašali izdatki za zdravstveno zavarovanje 6,22 milijard dinarjev (25,5 odst. več), a pokojninskega 10,1 milijarde (28,6 odst. več kot leto 1970). Deficit v zdravstvu znaša 157,4, a v pokojninskem zavarovanju 327,7 milijonov dinarjev. Samo dve republiški skupnosti imata presežek, in to v pokojninskem zavarovanju: makedonska 21,9 in črnogorska 1,4 milijonov dinarjev. Federacija in republika sta podprli pokojninski sklad Črne gore s 148,4 milijona dinarjev.

Ekonomska politika, 10. I. 1972

LOGATEC

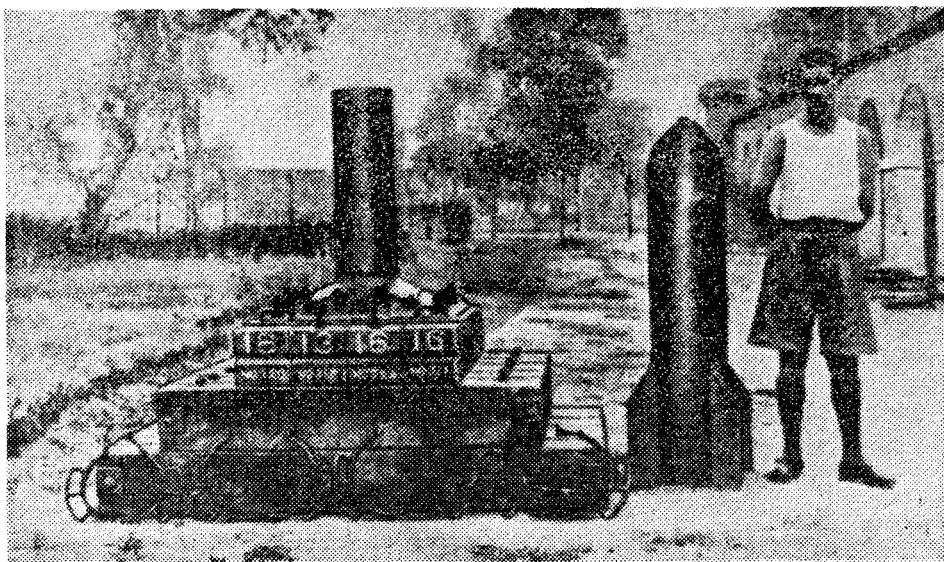
VAM NUDI
KVALITETNA
OKNA
BALKONSKA VRATA
ROLETE

V Ljubljani, Kranju, Celju, Mariboru, Novem mestu, Postojni, Ajdovščini in Piranu

Najbolj spektakularna od vsega britanskega orožja je bila naprava »Veliki Manituk«: dve železni kolesi premera dobrih treh metrov in valj, ki je nosil eno tono eksploziva. Vse skupaj je bilo videti kot nekakšen boben za navijanje kablov. Napravo je pogajalo kakih petdeset raket, nameščenih pod obodom. Zaradi hitrosti 160 km na uro bi jo nasprotnikovo topništvo zadelo zelo težko. Namenjena je bila za rušenje nemških utrd v Normandiji, toda ostali so le pri prototipu.

Britanski »specialni oddelek«, ki se je ukvarjal s prototipi novega orožja, je imel več sreče pri parnih minometih firme Holman. Z njimi so lahko metali karkoli že in ne le mine. V Gibraltarju so z njihovo pomočjo metali od časa do časa v vodo posebne bombe, s katerimi so morali računati sovražnikovi potapljači. V Normandiji so z njimi izstreljevali kavlje z vrvmi, da so se vojaki lahko izkrcali na strmi obali. »Holmani« so se odlično obnesli tudi kot orožje proti nizko letečim bombnikom. Majhen parnik obalne straže »Highlander« je sestrelil dva nemška »dornierja«; eden od njiju je dobesedno prekril njegovo palubo.

Ko že govorimo o napravah za metanje, moramo omeniti najbolj zanimiv možnar, japonski »spigot«. To pomeni v ameriški angleščini možnar z zamaškom. Naprava je

Redka slika japonskega možnarja, ki so mu ameriški vojaki vzdeli ime »spigot«. Do 300 kg težko in poldrugi meter visoko granato je lahko vrigel po več sto metrov daleč.

bila sestavljena iz škatle z valjem na vrhu, na tega pa so postavili »zamašek«. V valj so nalili eksplozivno tekočino, ki je pogajala tudi po tristo kg težak naboj visoko v zrak.

Japonci pa so uporabljali tudi neke primitivne naprave za izstreljevanje raket. Med dve nagnjeni tračnici so nastavili preprosto izdelano raketo, ki je nosila letalsko bombo. Prav natančno to orožje ni bilo, toda na Okinawi in Iwo Jimi je sejalo smrt med Američani. Bomba je včasih padla po dva kilometra daleč. Ker je bila naprava silno preprosta, saj so na raketo lahko pritrdili tudi topovsko granato, so se je lahko posluževale tudi patrulje. Razen tega so Japonci izdelovali tudi »prave« rakete z eksplozivnim nabojem v glavi. Tako je bila zelo znana njihova raketa premera 203 milimetrov (8 palcev). Na Filipinih so se Američani posluževali zaplenjenih raket z omenjenimi prenosnimi odstrelišči.

Raketa je pomenila v drugi svetovni vojni docela novo orožje. Zgodovina pa nas uči drugače. Ko so najemniški »Landsknechte« leta 1527 opustošili Rim, so imeli s seboj ročne naprave za izstreljevanje raket. Tudi Angleži so spoznali to orožje med zavzemanjem Indije. Pred tem so raketo

orožje zadnjikrat uporabili sredi minulega stoletja med obleganjem Sevastopola na Krimu. Tam so imeli rakete, ki so bile tako slabo izdelane, da so se razpočile že v rokah vojakov. Zato so jih opustili. Med prvo svetovno vojno so rakete uporabljali samo za signalizacijo in za uničevanje opazovalnih balonov. Te so izstreljevali iz letal. Leta 1939 so se spomnili nanje Angleži, ki so jih uporabili za protiletalsko zaščito. Sledili so jim Rusi s svojimi »katjušami« ali z drugim imenom »Stalinovimi orglami«. Imeli so tudi rakete, s katerimi so iz zraka obstreljevali objekte po zemlji. Na uporabo raket so prešli nato tudi Francozi.

Prvo prenosno in v obliki cevi izdelano napravo za izstreljevanje raket so izdelali v ameriških vojaških delavnicah. V tovarni »General Electric« so ji vzdeli ime »bazooka«. Prvič so jo uporabili oddelki ameriške pehote marca 1943 v Tuniziji. Na Siciliji je več primerkov prišlo v roke Nemcem. Nacisti so bili zelo skeptični glede tega orožja, o katerem so Američani mislili, da bo odločilo izid vojne. Tudi navdušenje Američanov je pojenjalo, ker 60-milimetrska bazooka ni bila dovolj močna, da bi prebila oklep težkih nemških »Tigrov«. Potem pa so se zanjo ogreli nemški strokovnjaki in izdelali so dve varianti: »panzerschreck« in »panzerfaust«.

Krivocevna brzostrelka, s katero so nacistični vojaki lahko streljali izza vogalov ali pa iz strelskih jarkov, ne da bi se izpostavljali strelom nasprotnika. Poznali so jo v dveh izvedbah: s cevjo, ki je bila ukrivljena za 30 stopinj, in z drugo, ki je imela 90 stopinj. S pomočjo posebnega nastavka in naboja so lahko tudi metali ročne bombe.

kavnih, ki so svojo moč koncentrirale v eni točki, namesto da bi jo razpršile. Marsikdo ima še v spominu brezobzirno nastavljen »malivna peresa«, ki so lahko uničila zapestje nesrečnemu radovednežu. Uporabljali so magnetične mine. Za napad na Veliko Britanijo so Nemci zgradili podvodne tanke. Žepne podmornice so služile za potapljanje ladij v pristaniščih. Lahko bi našli še dolgo vrsto bolj ali manj razširjenega orožja, ki dokazuje, kako postane človek iznajdljiv, kadar se hoče znebiti svojih tekmecev.

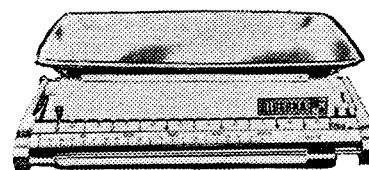
POLDE VRBOVŠEK

VAŽNO OPOZORILO ZA VVI

Iz leta v leto je vse več pritožb, da zdravilišča zelo pozno kličejo vojaške vojne invalide na zdravljenje. Zdravilišča pa se izgovarjajo, da dobivajo največ bolniških listov vojaških vojni invalidov šele v maju in juniju, ko imajo razpored zasedb prostorov že izdelan.

Da bi v prihodnje odpadli taki razlogi, naj se vojaški vojni invalidi, ki jim je to potrebno, čimprej prijavijo za zdravljenje v naravnih zdraviliščih. Če se bodo prijavljali že sedaj, bodo začeli prej posloovati tudi zdravniške komisije. Zdravilišča dobijo tako pravočasno bolniške liste in bodo lahko upoštevala želje prizadetih invalidov.

kuhinjska
tehtnica

LIBELA-CELJE